

új tartományokban másfélmillió munkanélkülit regisztráltak, fél millióval többet, mint 1991-ben, de százötvenezerrel kevesebbet az 1998. évi adatnál.

Megfigyelhető a szolgáltató szektor, a modern információs és kommunikációs technikák fejlődésének hatása a gazdasági életben, ezek biztosítják a legtöbb új munkahelyet. Tíz év alatt jelentősen előreléptek a részmunkaidős foglalkoztatásban, amelyet elsősorban a női munkavállalók igényelnek. 6,8 millióan végeztek a vizsgálat évében részmunkaidős tevékenységet, ez 7 százalékos emelkedés 1991-hez képest. Többségük nő, de a férfiak ilyen jellegű foglalkoztatása is emelkedett 3 százalékkal. A részmunkaidős foglalkoztatás inkább a nyugati szektorban terjedt el, a gazdaság strukturális változásai is kedveztek ennek az alkalmazási formának.

A felmérés tájékoztat a munkavállalók munkafeltételeiről, például a hétfői, többműszakos, esti és éjszakai munkáról. A munkaidő rugalmasabbá válásában nagy szerepe van a kereskedelmi és szolgáltató szektor előretörésének. Megváltozott, hosszabbá vált számos üzlet, szolgáltató intézmény nyitvatartási ideje. A microcenzus szerint 2001 februárja és áprilisa között 19,4 millió munkavállalót foglalkoztattak állandóan, rendszeresen vagy alkalmanként rugalmas munkaidőben. A részmunkaidősök aránya tíz év alatt 11 százalékponttal emelkedett.

A változásban jelentős szerepük volt a keleti tartományoknak, ahol a foglalkoztatottak 54 százaléka dolgozott 2001 tavaszán állandóan, rendszeresen vagy alkalmanként több műszakban, este, éjszaka, vagy hétfőig is. A férfiak 57, a nők 47 százaléka dolgozott a korábbi (nappal, hétfőtől-péntekig) munkaidőkereteken kívül. A szombat egyre inkább szokásos munkanappá válik. Minden negyedik munkavállaló, 8,5 millió ember dolgozott állandóan vagy rendszeresen szombaton is. Minden ötödik (7,5 mil-

lióan) alkalmanként végzett munkát szombaton. A szombaton is dolgozók között mintegy két százalékkal több a nő. A szombati munka erősen szakmafüggő (szállodaipar, kiskereskedelem, vendéglátás), és ezekben a szakmákban a női munka van túlsúlyban.

A csak alkalmanként szombaton dolgozók között már kétszer annyi a férfi, mint a nő. Az esetenkénti szombati túlmunka inkább a férfiakat alkalmazó feldolgozóiparra jellemző. A vasárnapi és ünnepnap munkának kisebb jelentősége van. A többműszakos, az esti és éjszakai munka mindenekelőtt az iparban terjedt el, és így főleg a férfiakat érinti. A keresők 12 százaléka dolgozott állandóan vagy alkalmanként több műszakban, 8 százalék állandóan vagy rendszeresen éjszaka (éjjel 23 és reggel 6 óra között). Az alkalmanként éjszakai munkát végzők száma 2,2 millió. Nagyobb szerepet kapott a 18 és 23 óra közötti esti munka, minden ötödik munkavállaló állandóan, minden hatodik alkalmanként ilyen munkarendben dolgozott.

A foglalkoztatottság és a munkanélküliség összefüggését vizsgálva egyetértés van abban, hogy a képzettségnek meghatározó szerepe van. A számba vett munkanélküliek több mint egynegyedének nincs szakképzettsége, 60 százaléka csak valamilyen tanfolyamot végzett.

A létfenntartásra vonatkozó kérdésekre adott válaszokból kiténik, hogy a lakosság döntően egy bevételi forrást, a munkabért jelölte meg a legfontosabb megélhetési forrásként, és csak kisebb részüket vallotta, hogy rendelkezik más bevétellel is, amely esetenként a legfontosabb megélhetési forrást jelenti. A lakosság előregedését jelzi, hogy a megkérdezettek 23 százaléka a nyugdíjat jelölte meg elsődleges jövedelemforrásként.

(Ism.: *Rettich Béla*)

GAZDASÁGSTATISZTIKA

HASCHKA, P. – BEISTEINER, A.:

AZ EURÓ BEVEZETÉSÉNEK HATÁSA AUSZTRIA FOGYASZTÓIÁR-INDEXÉRE

(Euro-Einführung und Inflation.) – *Statistische Nachrichten*, 2003. 3. sz. 191–202. p.)

A készpénzforgalomban 2002. január 1-jétől az euró váltotta fel az osztrák schillingérmét, valamint -bankjegyet. Az Európai Unió közös valutáját az elszámolásokban már 1999. január 1-jétől bevezették. A statisztikai elemzés a valutacserének a fogyasztóiár-indexre gyakorolt hatásait tekinti át, ezen belül

kiemelve azokat az áru- és szolgáltatáscsoportokat, amelyek az euró alkalmazásának első évében (a kilencvenes évek átlagos árnövekedési üteméhez képest) az átlagossal egyezően, illetve annál erőteljesebben, vagy sokkal kisebb mértékben drágultak. Külön is elemzik a szerzők az egy euró = 13,7603 osztrák schilling átszámításból eredő kerekítések hatását az árszint 2002. évi növekedésére.

Az osztrák törvényalkotók szándéka szerint az euró bevezetése nem lehet hatással az infláció alakulására. A szerzők utalnak az áttérést szabályozó törvényre, és ennek értelmében minden árat meg kellett adni schilling- és euróértékkel a 2001. október 1. és

2002. február 28. közötti időszakban. A kétféle valutában megadott árak révén elkerülhető volt az inflációs nyomás, könnyebben hozzászokhattak a fogyasztók az új fizetőeszközhöz, közvetlenül összehasonlíthatták az új árakat a korábban alkalmazottakkal.

Emlékeztet a cikk arra, hogy az euróövezet kezdetben (1999. január 1-jétől) 11 országból állt: az osztrák, a belga, a francia, a finn, a holland, az ír, a luxemburgi, a német, az olasz, a portugál és a spanyol nemzeti fizetőeszközt váltotta fel a közös pénz a bankforgalomban. A görög gazdaság 2001-től csatlakozott az euróövezethez.

Az elemzés kiinduló megállapítása, hogy Ausztriában a fogyasztóiár-színvonal 2001-ben 2,7 százalékkal, 2002-ben összességében csak 1,8 százalékkal nőtt. A szerzők megbízhatóbbnak tartják az olyan árelemzést, amely az 1991 és 2000 közötti időszak átlagos éves árnövekedéséhez méri az euró pénzforgalmi alkalmazásából eredő (feltételezett) inflációs hatásokat. A kilencvenes évek elején viszonylag gyors inflációt okozott Ausztria csatlakozása az Európai Közösséghez, viszont igen olcsó volt a kőolaj, és az időszak végén mind kisebb lett az infláció értéke. Az évtized átlagos inflációját számításba véve kiesnek a szezonális árhatások, rövidebb távú áringadozások.

A kilencvenes években összességében, átlagosan évi 2,31 százalék volt Ausztriában az árnövekedés üteme, a 2001–2002. évi drágulások üteme lényegében ezzel egyező volt (összesen évi 2,26 százalék). Ezen belül azonban a fogyasztók egyes csoportjai eltérő mértékű árváltozásokat érzékeltek, az árak és szolgáltatások egymástól különböző drágulásai miatt. Vannak olyan árucikkek, szolgáltatások, amelyekre a kilencvenes évek átlagát tekintve kisebb, illetve nagyobb ütemű átlagos éves drágulás volt jellemző, mint 2001-ben és 2002-ben. A szerzők részletes árindeksorokat közölnek a COICOP kódjellel azonosított áru- és szolgáltatáscsoportokra.

A szerzők rámutatnak arra, hogy az adatsorokból nem vonható le egyértelmű következtetés az euró bevezetéséből (csak abból) eredő drágulásokra. Az árucikkek körét áttekinthetően nyilvánvaló, hogy a kilencvenes évek inflációs ütemét meghaladó drágulás viszonylag sok „olcsó” fogyasztási cikket érint, nem csupán néhány alapvető élelmiszert és az élvezeti cikkeket, hanem például a sajtótermékeket, kis háztartási készülékeket, személyes használati tárgyakat és a háztartási cikkeket is.

A korábbi inflációs ütem alatt dráguló fogyasztási cikkek között alig található olyan, amelyet napi, vagy heti gyakorisággal vásárolnak (ilyen kivétel a jármű üzemanyaga, kenőanyaga). A tényleges és a

fogyasztók által érzékelt infláció éppen azért eltérő, mert a korábbiaknál lassabban dráguló árukból, szolgáltatásokból (viszonylag nagy súlyuk ellenére) csak hosszabb időközönként vásárolnak, míg a korábbiaknál drágább cikkek megnövekvő árát sokkal gyakrabban tapasztalják. Kifejezett árcsökkenés is előfordult, például az elektronikai készülékek árcsökkenésének üteme a kilencvenes években átlagosan évi 1,8 százalék, a 2001 és 2002 közötti időszakban átlagosan évi 8,4 százalékos volt, azonban ilyen műszaki cikket (számítógépet, fényképezőgépet stb.) nem hetente vásárolnak.

A tények azt igazolják, hogy bár vannak fogyasztási cikkek, amelyek az euró bevezetésének első éveiben drágultak, ennek ellenkezője is igaz: sokféle áru, szolgáltatás drágulása a korábbiaknál lassabb, illetve kifejezett árcsökkenés tapasztalható.

A cikk egy harmadik csoportba sorolja azokat az árukat, szolgáltatásokat, amelyek drágulása a kilencvenes évek átlagos inflációs üteméhez közel álló volt a 2001–2002. időszakban is. Ezen belül vannak olyanok, amelyek lényegében az összes csoport átlagos ütemével egyezően drágultak, és vannak az infláció átlagos ütemét meghaladó, illetve attól lényegesen elmaradó cikkcsoportok is. A szerzők ábrákkal is szemléltetik a különféle árváltozási viszonyokat.

A két csoporton túlmenően viszonylag sok cikkre jellemző az átlagos inflációs ütemhez (évi 2,3%) közeleli árváltozás, és ezek a kilencvenes évek átlagos drágulásától kevésbé térnek el, vagyis az itt nem említett csoportokban az euró bevezetése az inflációt tekintve nem járt sem gyorsító, sem lassító hatásokkal.

A cikk bemutatja az árak kerekítéséből eredő inflációs hatásokat. Két nagy csoport (az élelmiszerek, valamint a vendéglátás) árreprezentánsait kiegészítették annak vizsgálatával, hogy miként képezték a korábbi schillingárakat felváltó euróárakat. Alapesetben az átszámítási kulcsot alkalmazva kerekítés nélküli az euróár. Praktikus okokból alkalmazhatnak olyan kerekített árakat, amelyek centben tíz többszörösei. A harmadik lehetőséget a „pszichológiai” árak kínálják, amikor az árhoz képest 1 vagy 5 centet levonnak.

A vendéglátó szolgáltatások körében viszonylag kis szerepük van a pszichológiai áraknak, 2001. decemberben arányuk mintegy 13 százalék, egy évvel később 9 százalék volt. Ezekre a szolgáltatásokra 2002. decemberben már viszonylag sok (mintegy 60 százalék arányú) kerekített euróár volt jellemző.

Más a helyzet az élelmiszerárak képzésében, itt a pszichológiai árak kerültek többségbe. A 2001. decemberi felmérésben az arányuk 20 százalék, a 2002. decemberiben már 52 százalék volt. Az ilyen árforrások aránynövekedése túlnyomó részben 2002. első félévében következett be, és azóta az arányuk csak-

nem állandó. A nem kerekített élelmiszerárak aránya 2002. decemberben 37 százalék (egy évvel korábban még 70 százalék volt). Csak elvéve (10 százalékos arányban) alkalmazzák kerekített élelmiszerárakat.

Az árviszonyszámok idősorát vizsgálva 2001-ben és 2002-ben bizonyos ütemkülönbség mutatkozik aszerint, hogy a háromféle árból melyik fajtát alkalmazzák. A kerekített élelmiszer-, illetve vendéglátóipari árakban gyorsabb a drágulás, mint például a kerekítés nélküli, valamint a pszichológiai árak esetén.

Az árviszonyszámok aszerint is differenciálódnak, hogy az élelmiszerek, illetve a vendéglátó szol-

gáltatás egységára legfeljebb egy euró, illetve a 2, a 3-4, valamint az 5 euró és afölötti sávba tartozik. A szerzők szerint viszonylag lassan drágultak a 3-4 euró tartományba tartozó vendéglátó szolgáltatások, és a legfeljebb 1 eurós tételek árnövekedése is kisebb, mint a legdrágább kategóriáké.

Az élelmiszerek 2001. évi árviszonyszámai közül a legfeljebb 1 euró egységárhoz tartozott a leggyorsabb drágulás, ez egészen 2002 közepéig tartott, majd a 3 euró fölötti árszintű élelmiszerek drágulásának üteme ezt meghaladta.

(Ism.: *Nádudvari Zoltán*)

TÁRSADALOMSTATISZTIKA – DEMOGRÁFIA

FUSSELL, E.:

FELNÖTTÉ VÁLÁS AZ ÖREGEDŐ TÁRSADALMAKBAN

(The transition to adulthood in aging societies) – *ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 2002. 580. sz. 16–39. p.

A népesség elöregedése és a családalapítás későbbre tolódása gyakori jelenségek az ipari társadalmakban, szoros kapcsolatban állnak egymással. A fiatalok húszas életéveik kezdeti szakaszában inkább a továbbtanulásra és a munkára összpontosítanak, a házasságkötést és a gyermekvállalást pedig húszas-harmincas éveik fordulójára halasztják. Összességében később és kevesebb gyermekük születik, így ezzel hozzájárulnak a népesség elöregedéséhez. Néhanynan ezzel magyarázzák, hogy kevesebb állami és magánberuházás irányul a gyermekeknek nyújtott szolgáltatásra, viszont magasabbak a költségvetés idősekre fordított kiadásai. *Fussell* megállapítja, hogy a társadalmak elöregedése nem feltétlenül eredményezi a gyermekekre és a fiatalokra szánt beruházások csökkenését, inkább arról van szó, hogy ebben az új demográfiai környezetben a „generációközi szerződéseket” újra kell értelmezniük a különböző korcsoportoknak. Vizsgálatában a szerző az Egyesült Államok Népszámlálási Hivatalának nemzetközi adatbázisából származó adatokat használja fel, melyeket az UNESCO és az OECD adataival egészít ki.

A szerző áttekinti a házasságkötés és gyermekvállalás időzítésének változásait, az első és a második demográfiai átmenet jellemzésével pedig a témában érintett szakemberek (Preston, Easterling, Lesteaghe) nézeteit. Ezek szerint az Egyesült Államokban 1880 és 1970 között a családi és gazdasági szerepvállalás időpontja szorosabban követte egy-

mást, mint az európai országokban. Az életpálya főbb eseményeinek koncentrálódása nagy terhet jelentett a fiataloknak, és fenntarthatatlannak bizonyult. Az 1970-es éveket követően a kétfajta szerep egyre inkább távolodott időben. Az ideológiai és attitűdbeli változások, a piacorientáltság erősödése, a nők gazdasági szerepének változása már közelebb visz a XX. század házasságkötési és gyermekvállalási viselkedésmintáinak magyarázatához.

Ezt követően a szerző részletesen foglalkozik a fiatal generáció munkavállalási és demográfiai magatartásával, majd a társadalom öregedésének összetett tényezőit elemzi a fiatalokkal összefüggésben.

Jelenleg az ipari országoknak azzal a kihívással kell szembenéznük, hogy miként fejleszthetők a munkaerő minőségét, és hogyan növelhetők keresőképességét. A felsőfokú oktatás szélesebb néprétegekre való kiterjesztése például elősegíti a humán tőke tartalékainak növekedését. Az OECD adatai szerint a 90-es években az Európai Unióban az egyének oktatásban eltöltött várható éveinek száma jelentősen nőtt, és az oktatásnak olyan térhódítása figyelhető meg, mely a nem „iskoláskorú” embereket is bevonja. Az angol anyanyelvű országokban, illetve Nyugat- és Dél-Európában a magasabb arányú beiskolázottság a hagyományos értelemben vett iskolás évekre koncentrálódik, míg Kelet-Európában és Skandináviában alacsonyabb a felsőoktatásban résztvevők száma, viszont hosszabb ideig folytatják tanulmányaikat.

A fiatalok munkavállalásuk kezdeti időszakában vagy próbaidejük alatt is növelik humán tőkájukat. Nyugat- és Észak-Európában ugyan csak kevés tízen éves dolgozik az iskola mellett, és azoknak az aránya is alacsony, akik húszas élet éveikben a tanulás mellett dolgoznak. Az általános és a szakoktatás többnyire szervezeten, iskolai keretek között folyik,